

BADHUS VID SJÖVIK

Antikvarisk medverkan vid renovering av stenkistor

Sjövik 2:1
Gävle stad
Gävle kommun
Gävleborgs län
2015

Ulrika Olsson

BADHUS VID SJÖVIK

Antikvarisk medverkan vid renovering av stenkistor

Sjövik 2:1
Gävle stad
Gävle kommun
Gävleborgs län
2015

Rapport 2015:20
Ulrika Olsson

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF-format från länsmuseets hemsida www.lansmuseetgavleborg.se

Rapporter, böcker och mycket annat kan Du köpa/beställa i länsmuseets butik butik@xlm.se eller 026-65 56 35.

Utgivning och distribution:
Länsmuseet Gävleborg
Box 746, 801 28 Gävle
Tel 026-65 56 00
www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2015
Omslagsbild: Badhuset vid Sjövik. Foto: Ulrika Olsson
Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande MS2010/01366.-
ISSN 0281-3181
Print: Länsmuseet Gävleborg

INNEHÅLL

Sammanfattning.....	5
Antikvarisk slutbedömning.....	5
Lagskydd	5
Historik och beskrivning.....	6
Skadebild	6
Utförda åtgärder.....	7
Bakgrund	7
Stenkistor och montering av badhus.....	7
Bron och stenfundamentet.....	8
Trädäck, räcke och plank.....	8
Kulördokumentation.....	8
Avvikelser från beslut.....	15
Övrigt.....	15
Tekniska och administrativa uppgifter.....	16
Källor	16
Bilaga 1. Arne Sjöbloms ritning över den norra stenkistans konstruktion.	17
Bilaga 2. Kulördokumentation utförd av Per Mattsson, Gävle, juli 2015.....	18

Figur 1. Badhuset vid Sjövik är inringat.

SAMMANFATTNING

Under senhösten 2014 – september 2015 har badhuset vid fastigheten Sjövik på Norrlandet, renoverats. Arbetena har delvis bekostats genom byggnadsvårdsbidrag från Länsstyrelsen Gävleborg. Projektet har i korthet inneburit att badhusets två stenkistor har bytts ut till nya. Arbetena är utförda av Arne Sjöblom, Axmar. Ulrika Olsson, byggnadsantikvarie vid Läns museet Gävleborg, har fungerat som antikvarisk medverkan december 2014 – september 2015. Alla foton är tagna av Ulrika Olsson, om inte annat anges.

Den besiktning som ligger som grund för detta bidragsärende, utfördes 2006-08-01 av Johannes Kruusi, då anställd vid Läns museet Gävleborg.

Figur 2. Badhuset i Sjövik vid slutbesiktning, 2015-09-24.

ANTIKVARISK SLUTBEDÖMNING

Arbetena har följt åtgärdsförslaget som Arne Sjöblom upprättade 2013-08-30 och senare kompletterade 2014-08-28. Arbetena är utförda med hög hantverksskicklighet och med material av god kvalitet. Arbetena är godkända ur kulturhistorisk synvinkel.

LAGSKYDD

Samtliga äldre byggnader på fastigheten är skyddade i detaljplan, Tomtebo och Sjövik m fl., antagen av Byggnadsnämnden 2006-08-23. Badhuset är försett med skyddsföreskrifter innehållande rivnings- och förvanskningförbud.

HISTORIK OCH BESKRIVNING

Badhuset vid Sjövik är sannolikt uppfört vid slutet av 1800-talet. Strax nordväst om badhuset, på stranden, finns ett lusthus från samma tid. Fastighetens huvudbyggnad är uppförd i nationalromantisk stil 1915, till Josua Sundberg, ägaren av Gävle Kolimport.

Badhuset är byggt i schweizerstil. Huset är kvadratisk med fasader klädda med liggande och stående fasspontpanel, som innan påbörjade arbeten var målade i en gul kulör, panelen är indelad i fält med listverk som var målat i vitt innan påbörjade arbeten. Fönsterbågarna är högresta med spröjsindelning, dess överdelar är brutna. Innan påbörjade arbeten var fönsterbågarna målade i vitt kulör. Mot norr finns två spegeldörrar och mot söder, mot badplatsen, ytterligare en dörr. Dörrarna var innan påbörjade arbeten målade i en grön kulör. Taket är kryssformat och belagt med grönmålad falsad plåt i skivformat. De fyra gavelspetsarna är dekorerade med vitmålade akroterier i lövsågat trä. Även vindskivorna är dekorativt mönstersågade. I takets topp finns en ventilationshuv som är utformad som ett litet torn. Tornet kröns av en flaggstång.

En bro av huggen natursten leder ut till badhuset, vars västra del vilar på ett stenfundament. Övrig del av badhuset vilar på en traditionellt timrad stenkista. Badhusets södra sida vetter mot själva badplatsen som är skyddad bakom ett plank. Utanför badplatsens plank mot söder, finns en öppen brygga. Den, liksom badhusets södra plank, vilar på en traditionellt timrad stenkista.

SKADEBILD

Innan påbörjade arbeten var badhusets båda stenkistor i dåligt skick. Stenkistorna hade under sen tid renoverats med hjälp av gjuten betong direkt på timret. Ingen armering hade använts vilket medförde att betongen började släppa i stora sjok. De allvarligaste skadorna fanns på den södra stenkistan, där den södra och östra sidan hade börjat kalva ur. Liknande skador fanns även på den norra stenkistan. Sättningsskador fanns på bron och stenfundamentet. Planket kring badplatsen var rötskadat.

Figur 3. Badhuset från norr, 2006-08-01. Här syns den gjutna betongen på stenkistorna samt ett sentida räcke. Foto: Johannes Kruusi, Läns museet Gävleborg.

Figur 4. Badhuset från söder, 2006-08-01. Här syns den gjutna betongen på den södra stenkistan. Foto: Johannes Kruusi, Länsmuseet Gävleborg.

UTFÖRDA ÅTGÄRDER

Bakgrund

Fotografier från Stadsarkivet i Gävle samt från ägaren, har varit behjälpliga när ett äldre utförande har återskapats vid detta projekt. Fotografierna visar inklädnad av stenkistornas sidor, räcken, plank samt trädäck. Fotografierna är tagna mellan cirka 1930 och 1970.

Stenkistor och montering av badhus

Ägaren lät för ett tiotal år sedan tillverka en ny stenkista för att ersätta den befintliga södra. Stenkistan, som tillverkades av Artur Olsson i Trödje, har dock aldrig monterats på plats, utan blivit liggande på tomten under alla år. Inom detta projekt har hantverkaren Arne Sjöblom tillverkat en ny stenkista att ersätta den norra befintliga stenkistan. Stenkistan är timrad utifrån tidigare mått och med något snedställda sidor.

Under mitten av december 2014 flyttade Sjöblom badhuset upp på land. Detta helt för hand med hjälp av domkraft, spännremmar och järnrör. När huset var borta kunde de underliggande stenkistorna demonteras. Stenen togs om hand, medan kistorna kasserades. En viss utgrävning av sjöbotten gjordes innan den nytimrade stenkistan lades på plats på den norra platsen. Denna kista är timrad av Sjöblom i Axmar och därefter nedmonterad och fraktad till Sjövik. Kistan är byggd av tätväxt furu och har samma mått som den tidigare, cirka $8,0 \times 7,3$ meter. Konstruktionen är anpassad efter sjöbottenens nivåskillnader, nivåskillnaden var hela 1,3 meter mellan stenkistans landsida och dess sjöside. Stenkistor tillverkas med så kallade stenslag. Stenslagen utgörs av stockar och de har till uppgift att dels armera stenkistan, så att den inte trycks isär när den fylls med sten, men också motverka att isen orkar lyfta kistan. Sjöbloms stenkista är, utifrån dess storlek, försedd med stenslag i båda riktningar. Stenkistornas hörn är bultade i pollare. Kistan har inte fyllts med sten ända upp till det översta timmervarvet. Cirka $\frac{1}{2}$ meter är lämnad fri högst upp, detta för att möjliggöra inspektion av såväl timmerkonstruktion som undersidan av badhuset.

Den södra stenkistan, som funnits färdig några år, lades på plats och fylldes upp med sten.

Badhuset vilar på en nygjord konstruktion av bärlinor om 6”× 6”. (För närmare teknisk beskrivning, se Sjöbloms bifogade ritning över den norra stenkistan samt den nya konstruktionen under badhuset).

Båda stenkistorna har klätts in med skyddande stående hyvlad furu av dimension 45 mm x 200 mm. Planken är spikad med galvad spik. Detta utförande är återskapat utifrån hur sidorna sett ut tidigare. Fotografier från 1930-1970-talet har varit till hjälp vid utformningen av såväl sidor som plank, räcken och golvtytor.

Bron och stenfundamentet

Inga arbeten har utförts på bron och stenfundamentet.

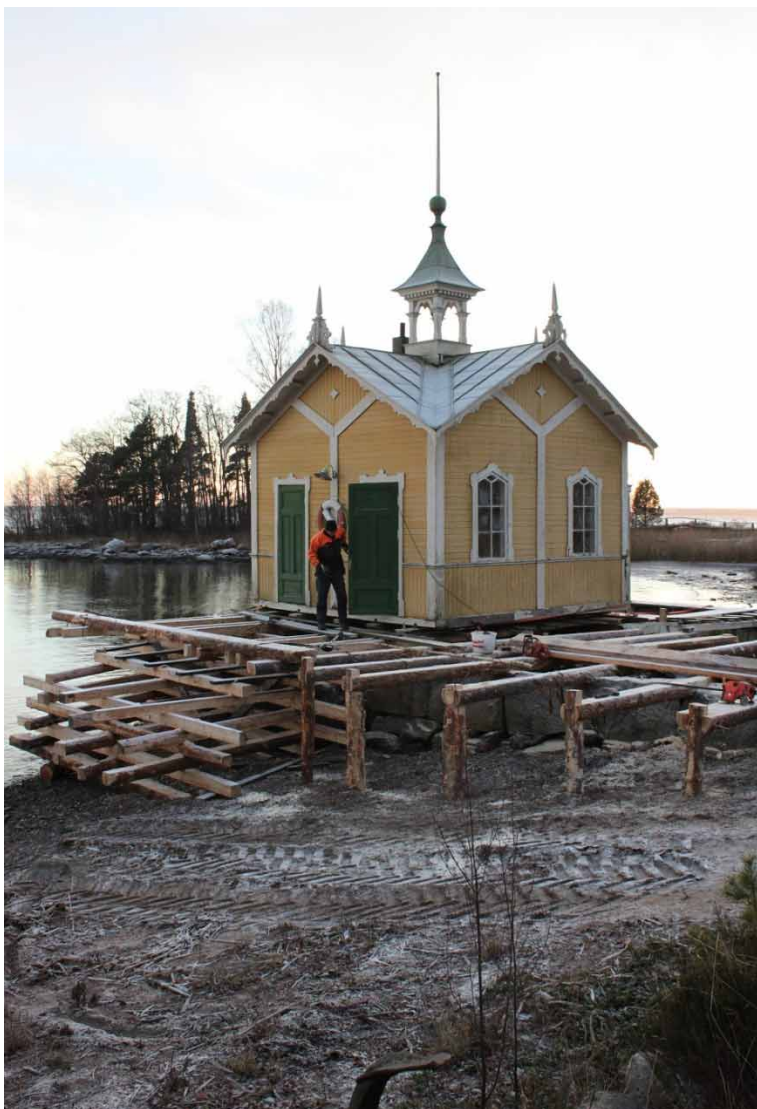
Trädäck, räcke och plank

Det nya trädäcket är byggt av otryckt furu. Nya krysställda räcken har tillverkats av otryckt virke. Kryssen är sågade halvt i halvt och räckets stolpar sitter fast i bjälklaget som trädäcket vilar på. Stolparna över stensättningen är fastsatta med hjälp av dubb som borrats i stenarna. Räckena är tillverkade utifrån tidigare utförande, som studerats på äldre fotografier. Räcke finns nu efter den norra sidan samt vid det sydöstra hörnet på trädäcket öster om badhuset. Ett skyddande räcke sitter inne på badplatsen.

Planket kring badplatsen är nytillverkat med det tidigare som förlaga. Det består av stående fasspontpanel indelat med listverk.

Kulördokumentation

Under sommaren 2015 har konservator Per Mattsson från Gävle, utfört en kulördokumentation på badhuset. Detta som en del i projektet. Syftet med dokumentationen har varit att få fram färgsättningshistoriken på badhuset. Dokumentationen bifogas till detta dokument.

Figur 5. Arne Sjöblom förbereder flytt av badhuset upp på land. Trädäcket är demonterat och timmerkonstruktionen är tillkommen som bas att rulla byggnaden på. Foto: 2014-12-03.

Figur 6. Den södra stenkistan innan påbörjade arbeten. Foto: 2014-12-03.

Figur 7. Den nya stenkistan som Sjöblom tillverkat ska på plats på den norra sidan, under badhuset. Foto: 2014-12-03.

Figur 8. Närbild på den nytimrade stenkistan. Här syns kistans konstruktion med stenslag på insidan. Foto: 2014-12-03.

Figur 9. Närbild på den nytimrade stenkistan. Foto: 2014-12-03.

Figur 10. Slutbesiktning 2015-09-24. Badhuset sett från norr. Det nya krysställda räcket sträcker sig efter nästan hela den norra sidan.

Figur 11. Slutbesiktning 2015-09-24. Badhuset sett från väster. Badhuset vilar på den norra stenkistan, medan badplatsens plank mot söder vilar på den södra stenkistan. I förgrunden syns del av byggnadsställning som vid besöket ännu inte var demonterad.

Figur 12. Badhuset sett från söder, 2015-09-24.

*Figur 13. Nytt krysställt räcke i otryckt furu utesfter trädäckets norra sida.
Foto: 2015-09-24.*

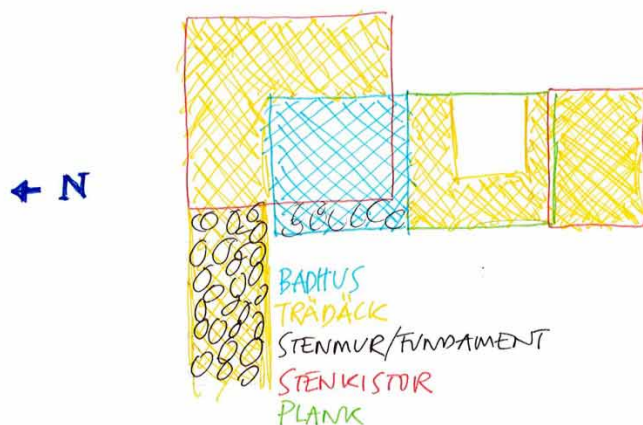
Figur 14. Räcke vid badhusets östra sida. Foto: 2015-09-24.

Figur 15. Inne bakom planket vid badplatsen. Ett skyddande räcke, likt tidigare, är monterat vid öppningen. Foto: 2015-09-24.

Figur 16. Inne bakom planket vid badplatsen. Ett nytt plank av hyvlad fasspontpanel med avdelande listverk, har tillverkats inom projektet. Foto: 2015-09-24.

Figur 17. Skiss på badhusets alla delar.

AVVIKELSER FRÅN BESLUT

Ommålning av badhuset har inte ingått i projektet. Däremot så beställdes inom projektet, en kulördokumentation av konservator Per Mattsson. Resultatet av dokumentationen var tänkt att ligga som till grund för ställningstaganden kring framtida färgsättning. Länsstyrelsens Hans-Erik Hansson slutbesiktade badhuset 2015-07-23 och sammanfattade besöket i ett slutbesiktningsintyg med samma datering. I intyget framgår att resultatet från kulördokumentationen ännu inte är klart. Hansson skriver vidare: *"När resultatet är känt så ska Marita ta en förnyad kontakt med länsstyrelsen och/eller Ulrika Olsson för konsultation kring lämplig kulör att måla byggnaden med."* Detta har dock inte gjorts. Vid slutbesiktningen kunde läns museet konstatera att badhuset är nymålat i en kraftigt gul kulör samt med snickerier i vitt och dörrar i grönt. Detta är en färgsättning som inte har någon förankring mot de historiska färgsättningar som Mattsson tagit fram i sin dokumentation. Antikvarisk medverkande anser att detta är olyckligt och att förnyad kontakt bör tas mellan fastighetsägare och länsstyrelse och/eller läns museet för att enas kring en historiskt förankrad färgsättning.

ÖVRIGT

På det tidigare planket fanns en järnkrok monterad som möjligen har varit en del av upphängningsanordningen för de försvunna badluckorna. Kroken blev aldrig återmonterad inom detta projekt men bör om möjligt sättas tillbaka av ägarna.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr: 434-6862-13

Beslutsdatum: 2014-05-21. Tilläggsbeslut 2014-09-11

Länsmuseets dnr: 2316/310

Fastighet: Badhuset vid Sjövik, Norrlandet 2:1

Socken: Gävle

Kommun: Gävle

Lagskydd: Detaljplan

Uppdragsgivare: Marita Elfstrand

Projekttid: Sommar 2014 – september 2015

Antikvarisk medverkande: Länsmuseet Gävleborg, Ulrika Olsson

Anlitade hantverkare: Stenkistor och snickeri: Arne Sjöblom, David Sjöblom,

Axmar. Grävmaskinist: Jim Lundqvist, Bejlund AB, Hamrångefjärden.

Besiktningsdatum: 2014-12-03

2015-09-24

KÄLLOR

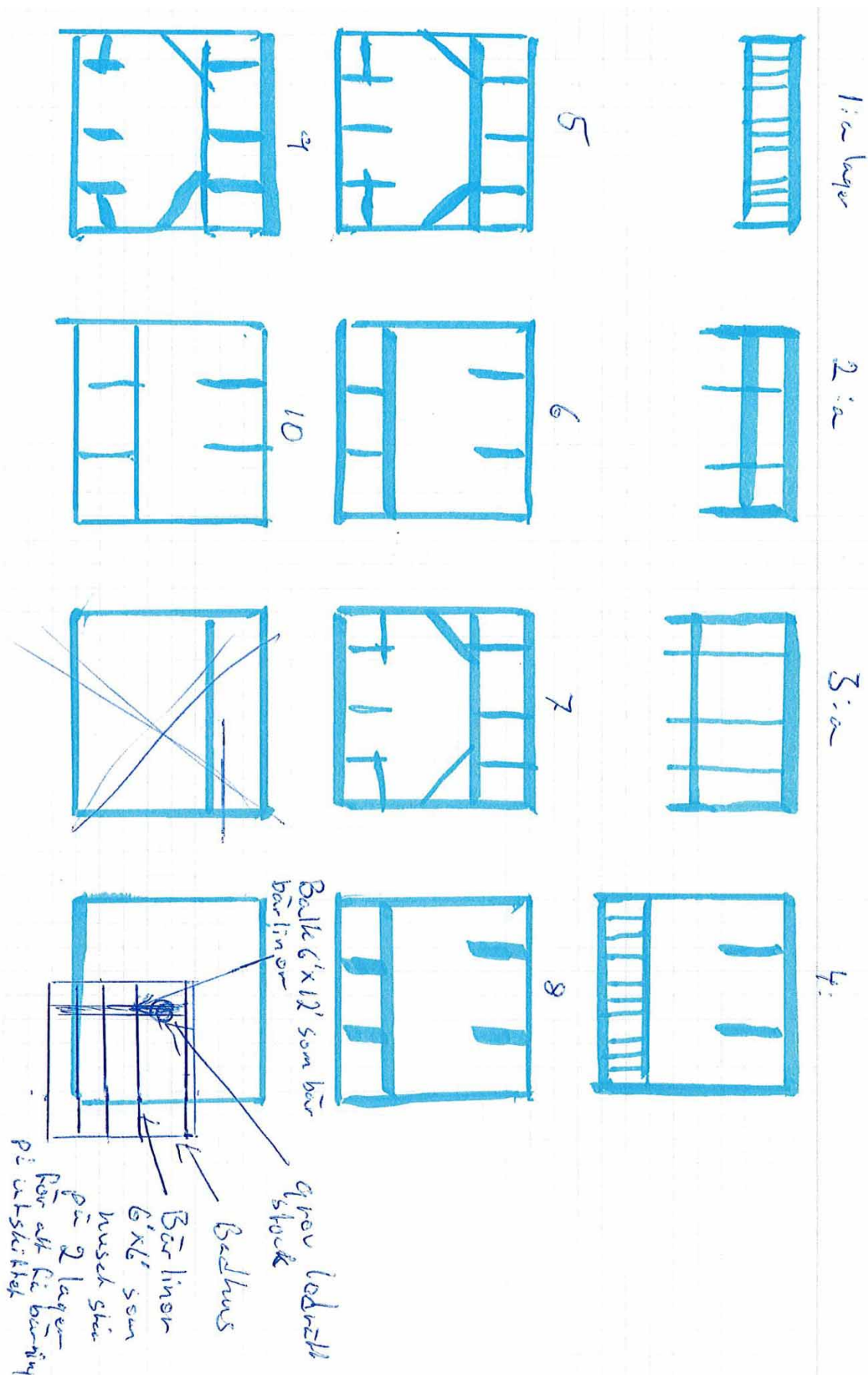
Otryckta källor

Besiktningsprotokoll Länsmuseet Gävleborg, 2006-08-01, dnr 622/310

Foton Sjövik ca 1935-1970 – sammanställning av äldre fotografier av badhuset.

Hans-Erik Hansson, Länsstyrelsen Gävleborg

BILAGA 1. Arne Sjöbloms ritning över den norra stenkistans konstruktion.

BILAGA 2. Kulördokumentation utförd av Per Mattsson, Gävle, juli 2015

Konservator
PER J MATTSSON
Glasmästargränd 4
802 50 Gävle
Tel. 026-62 73 54, 070-343 65 26
E-post: permgl4@msn.com

Landstället Sjövik Norrlandet 2:1, Gävle kommun

Färgdokumentation, exteriör Badhus

Färgskikt som påträffats med det äldsta skiktet placerat först vid resp. rubrik.
Kulörerna är uttagna enl. NCS=Natural Color System Ed.2.
Om inte annat anges är färgkvaliteten linolje- eller alkydoljefärg.

Badhus

Exteriör

Panel av fasspont, undersida av tak	S 3020-Y60R	brungrå
	6020-Y50R	gråbrun
	3030-Y60R	"
	5020-Y50R	"
	1030-Y10R	grågul
	1040-Y10R	"
nuv.	1030-Y20R	"

Foder, konsoler, knut o. fot- bräddor, övr. omfattningar	S 4020-Y60R	gråbrun
	3010-Y60R	brungrå
	4040-Y60R	rödbrun
	1500-N	ljus grå
	1000-N	"
nuv.	0500-N	vit

Fönsterbågar o. dörrar: De äldre skikten är gemensamma.

Fönsterbågar	S 7020-Y50R	brun
	7010-G30Y	grågrön
	6010-G30Y	"
	1000-N	ljus grå
nuv.	0500-N	vit

Dörrar	S 7020-Y50R	brun
	7010-G30Y	grågrön
	6010-G30Y	"
nuv.	5030-G10Y	"

Gävle i juli 2015

LÄNSMUSEET GÄVLEBORG, BOX 746, 801 28 GÄVLE. TEL 026-65 56 00. WWW.LANSMUSEETGAVLEBORG.SE
BESÖKSADRESS: SÖDRA STRANDGATAN 20, GÄVLE.